

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อน รัฐบาลจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพให้สามารถแข่งขันได้ในระดับโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และได้เร่งสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงทีควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เป็นธรรมและเสริมสร้างความสมดุลในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนในสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นพร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงและเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทยโดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศฉบับที่ 11 ในปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2554

การส่งเสริมของภาครัฐดังกล่าวทำให้ภาคธุรกิจเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ รวมทั้งธุรกิจชุมชนซึ่งได้รับผลประโยชน์จากการส่งเสริมในด้านการให้ความรู้ในการบริหารธุรกิจ การส่งเสริมด้านการตลาด ทำให้ธุรกิจชุมชนเกิดการพัฒนามาเป็นนักธุรกิจมืออาชีพมากขึ้น อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับภาคธุรกิจเอกชนคือ ธุรกิจชุมชนมุ่งเน้นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและผลประโยชน์เกิดต่อส่วนรวม ดังนั้นการมุ่งหาอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากการสะท้อนถึงภูมิปัญญาของชุมชนและท้องถิ่นรวมทั้งการใช้วัตถุดิบและแรงงานในชุมชนซึ่งปัจจุบันเป็นเรื่องยากในการควบคุมและแสวงหา

อำเภอสันกำแพงมีผลิตภัณฑ์ที่มีชื่ออยู่มาก เช่น ร่มบ่อสร้าง ผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าไหมสันกำแพง รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ หากจะกล่าวถึงผ้าไหมสันกำแพงซึ่งมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากผ้าไหมในแหล่งผลิตอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อผ้าการใช้สีย้อมและการทออลวดลายเฉพาะของอำเภอสันกำแพง โดยที่ผ่านมามีการจัดทำโครงการวิจัยเพื่อรื้อฟื้นการทอผ้าไหมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งและได้รับความสนใจจากทั้งภาคธุรกิจและประชาชนทำให้เกิดการผลิตและการซื้อขายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทางอำเภอสันกำแพงและเทศบาลตำบลสันกำแพงยังได้ส่งเสริมทั้งกิจกรรมการผลิตและจำหน่ายให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนผู้ผลิตผ้าไหมสันกำแพงได้ตระหนักถึงความคุ้มครองในภูมิปัญญาวิธีการทออลวดลายต่าง ๆ ที่ได้รับจากบรรพบุรุษ จึงมีความต้องการในการรักษาสิทธิในการผลิตผ้าไหมสันกำแพง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะต้องได้รับมาตรฐานในแต่ละขั้นตอนการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิตซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่อนข้างละเอียด ซึ่งทางกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม

สินค้าแพงจะต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดมาตรฐานการผลิตให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยผู้บริหารกลุ่มผลิตผ้าไหมสันกำแพงรวมถึงสภาวัฒนธรรมอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเห็นตรงกันในการนำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสันกำแพงขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากจะทำให้ผ้าไหมสันกำแพงเป็นสัญลักษณ์ที่บอกแหล่งผลิตของสินค้าโดยสามารถสื่อให้ผู้บริโภค เข้าใจได้ว่าสินค้านั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้าที่ผลิตในแหล่งผลิตอื่น

ทางผู้วิจัยเห็นว่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสันกำแพงเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งเหมาะสมต่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ชุมชนยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนากระบวนการบริหาร ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้เข้าตามเกณฑ์ของการนำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสันกำแพงขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยแนวทางการพัฒนาดังกล่าวจะต้องใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาบริบทชุมชนด้าน วัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมลายสันกำแพง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเพื่อพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพงต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของชุมชน สันกำแพงและยังจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมลายสันกำแพง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการผลิตผ้าไหมสันกำแพงของชุมชน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพงต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของชุมชนสันกำแพง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่วิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษากรณีศึกษากลุ่มชุมชนสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการผลิตผ้าไหมสันกำแพง

2. ขอบเขตของประชากรผู้เกี่ยวข้องในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยประกอบด้วย ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตผ้าไหม สันกำแพง ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ผู้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมสันกำแพง

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาบริบทชุมชนด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมลายสันกำแพง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการผลิตผ้าไหมสันกำแพงของชุมชนและแนวทางการ พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพงต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของ ชุมชนสันกำแพง

4. ขอบเขตของช่วงเวลาที่ยวิจัย

ระยะเวลาในการทำวิจัย 12 เดือน (มกราคม 2558 ถึง มกราคม 2559)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ชุมชนสามารถกำหนดกลยุทธ์การบริหารผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพง เพื่อพัฒนาสู่การคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. ผลการวิจัยจะทำให้วิสาหกิจหรือชุมชน ได้รับความคุ้มครองในการผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของผู้ผลิตในท้องถิ่นไม่ให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม

ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ตารางที่ 1.1 แสดงแผนการดำเนินงานโครงการวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลา พ.ศ. 2558											
	มค.	กพ	มีค	เม.ย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค.	พย.	ธค.
1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมของชุมชนพื้นที่เป้าหมาย	✓											
2. ประสานชุมชนพื้นที่เป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการ		✓										
3. ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า		✓										
4. นักวิจัยพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในประเด็นต่าง ๆ			✓									
5. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลรูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพง				✓	✓							

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการกำหนดกลยุทธ์การบริหารผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพง เพื่อพัฒนาสู่การคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ อันจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยจำแนกผลสำเร็จของงานวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

ตารางที่ 1.2 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์	ผลผลิต/ผลสำเร็จ ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย	การนำไปใช้ประโยชน์
<u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 1:</u> เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้า ไหมลายสันกำแพง รวมถึง ปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินการผลิตผ้าไหมสัน กำแพงของชุมชน	1. ทำให้ทราบสถานการณ์ ดำเนินงานของชุมชนในด้าน วัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมสัน กำแพงของชุมชน ด้านการบริหาร ของผู้ประกอบการผ้าไหมสัน กำแพงในพื้นที่ต่าง ๆ (ผลสำเร็จ เบื้องต้น: P)	- ผลการศึกษาถูกนำไปใช้เป็น ข้อมูลในการวิเคราะห์ กระบวนการบริหารจัดการ ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายสันกำแพง ที่ เหมาะสมกับบริบทชุมชน - ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปกำหนด แนวทางในการบริหารการผลิตผ้าไหม สันกำแพงที่เหมาะสมในแต่ละ พื้นที่การผลิต
<u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 2:</u> เพื่อพัฒนารูปแบบการ บริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้า ไหมลายสันกำแพงต่อสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของ ชุมชนสันกำแพง	1. การพัฒนากระบวนการ บริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ลายสันกำแพง เพื่อเป็นหลักฐาน ประกอบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อชุมชนในขอบเขตที่ขอจด ทะเบียนอันจะก่อให้เกิดความ ยั่งยืนในการประกอบอาชีพ (I)	- ผู้ผลิตผ้าไหมสันกำแพงในแต่ละ พื้นที่สามารถใช้องค์ความรู้มา ปรับปรุงการดำเนินงานให้ สอดคล้องกับมาตรฐานของสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ - ได้ข้อมูลเพื่อจัดทำหลักฐานการ ยื่นขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์

นิยามศัพท์เฉพาะ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical indications) หมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาประเภท
หนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยสำคัญสองปัจจัย คือ ธรรมชาติและมนุษย์
กล่าวคือ ชุมชนได้อาศัยลักษณะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติเช่น สภาพดินฟ้าอากาศ

หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มาจากพื้นที่ดังกล่าว ลักษณะพิเศษนี้อาจหมายถึง คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น ๆ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2549)

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights: IPRs) หมายถึง สิทธิของเจ้าของงานที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งสามารถแปลตามลักษณะได้ดังนี้ (ศิริพร สัจจานนท์, 2540)

ศิลปะการทอผ้าไหม หมายถึง การทอผ้าไหมถือว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนทำด้วยมือ และใช้เครื่องมือแบบง่ายๆ โดยต้องอาศัยฝีมือ ความชำนาญและความประณีตของผู้ผลิต ตั้งแต่การเตรียมเส้นไหม การย้อมสี และการทอผ้าเป็นผืน